

багатьох економічних питань, не знаходячись фізично в місці, де вирішуються ці питання. Це середовище також можна назвати "цивілізація он-лайн".

2. У вказаному вище середовищі істотно зростає нестабільність економічного життя і психоемоційні навантаження на індивідуума.

3. До формування віртуально-інтелектуального середовища господарювання рівня здоров'я, отриманого середнім індивідуумом при народженні, як правило, вистачало впродовж його кар'єрного циклу. Проте у віртуально-інтелектуальному середовищі господарювання рівня здоров'я, отриманого середнім індивідуумом при народженні, у зв'язку з прискоренням економічного життя і зростанням психоемоційних навантажень, в певній кількості випадків, бракуватиме протягом його кар'єрного циклу.

4. Усі ці обставини разом взяті визначають закономірність поступального зростання ролі індивідуального і колективного здоров'я як конкурентного ресурсу у віртуально-інтелектуальному середовищі господарювання. Для вирішення цього питання може бути використана Система збереження та розвитку здоров'я.

5. Здійснення державних заходів по зміцненню і розвитку колективного здоров'я стає однією з

найважливіших функцій державного регулювання в ринковій економіці.

Список використаних джерел:

1. Мирзаян Г. Вспышка, пламя и ужасный звук // Эксперт. – 2009. – №29 (667). – 27 июля – 16 августа. - С. 20-26.
2. Галица И.А. «Экономические стрессы»: природа и последствия // Вестник Белорусского государственного экономического университета. – 2009. – №3. – С. 17-22.
3. Как управлять здоровьем для успеха в бизнесе. – М.: Эксмо, 2007. – 192 с.
4. Ткачук В.Г., Ханко В.Е. Медико-социальные основы здоровья. – К.: МАУП, 1999. – 72 с.

References

1. Myrzayan H. (2009) *Vspryshka, plamyа y uzhasnyy zvuk. [Flash, flames and a terrible sound]* Ekspert [in Ukrainian].
2. Halytsa Y.A. (2009) «*Ekonomycheskye stressy: pryroda y posledstvyaya/ Vestnyk Belorusskoho hosudarstvennogo ekonomycheskoho unyversyteta. [Belarusian]*».
3. *Kak upravlyat' zdorov'em dlya uspekha v byznese (2007) [How to manage health to business success].* Eksmo.
4. Tkachuk V.H., Khapko V.E. (1999) *Medyko-sotsyal'nye osnovy zdorov'ya [Medical and social foundations of health] [in Ukrainian]*.

УДК 339.54

О. І. Струк

аспірант кафедри міжнародного економічного аналізу і фінансів
Львівського національного університету імені І. Франка, м. Львів

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЕКСПОРТНО-ОРІЄНТОВАНИХ СТРАТЕГІЙ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Охарактеризовано світові тенденції в сфері торгівлі. Проаналізовано сучасні конкурентні моделі торговельної політики, активно-лібералізаційну та активно-протекціоністську. Виокремлено актуальні торговельні стратегії, які застосовуються державами для сприяння економічному зростанню. Виявлено, що політика стимулювання експорту є фазою у певній торговельній політиці держави. Досліджено, що самодостатні економіки, які мають вплив на світову торговельну систему, а саме США, Китай та деякі країни ЄС, застосовують політику прихованого протекціонізму для захисту від імпорту національного виробника та водночас стимулюють власний експорт. Країнам з перехідною економікою та тим, що розвиваються рекомендується в першу чергу, створити сприятливе та якісне інституційне середовище, також максимально вдосконалювати експортно-орієнтовані сектори промисловості, модернізувати їх, проводити диверсифікацію експорту на усіх рівнях, відкривати свою економіку для притоку інвестицій та можливостей конкуренції. На певних етапах цього процесу допустимі механізми протекціонізму та стимулювання експорту. Запропоновано шляхи вдосконалення державної політики в контексті експортно-орієнтованих стратегій економічного розвитку.

Ключові слова: експорт, економічний розвиток, конкуренція, лібералізація, політика, протекціонізм, світ, торгівля

Struk O. FORMATION OF THE STATE TRADE POLICY IN THE CONTEXT OF EXPORT-ORIENTED STRATEGIES OF ECONOMIC GROWTH

The global trade trends are characterized. It is analyzed the current competitive model of trade policy. The export promotion policy usually is only the phase of trade policy in certain socio-economic and political conditions that is carried out at different stages of industrialization. According to international experience it can be distinguished liberal and protectionist model of public policy.

Implementation of active-liberalization model (opening of the domestic markets by minimizing tariff and non-tariff barriers of trade, no direct and hidden mechanisms of export subsidies, participation in international trade integration associations, active support of its own exporters in foreign markets, etc.) requires certain prerequisites: firstly, the high competitiveness of the national economy; secondly, the specializing in high knowledge-intensive industries; thirdly, the presence of general economic, political,

legal, infrastructural and socio-cultural conditions of integration into the world economy. The modern world system of foreign economic relations within the integration process involves liberal model, and those states that use passive radical protectionist trade policies are in isolation.

Active-protectionist model provides intro regulatory and foreign policy direction to the markets closing by different barriers with simultaneous active promotion of exports. With the prevalence of protectionism in the domestic market also can be used liberal approaches in foreign markets. This model of trade policy is effectively used mostly by self-sufficient countries, as the United States, with economies able to actively influence for the trade policies of other countries.

Thus, there is no single successful export promotion policy for all countries. Different strategies regarding public promotion of their exports is used depending on the state of the economy, stage of development, overall economic and political situation in the world. Every subject of international trade is trying to implement a mechanism of actions that is a policy in this area for protection their interests. Every subject of international trade is trying to implement a mechanism of actions that is a policy in this area for protection its interests.

Key words: competition, export, economic growth, liberalization, policy, protectionism, trade, world

Торговельна політика на сьогодні є втіленням інструментів політичної та економічної сфери зовнішньоекономічної діяльності держав.

Міжнаціональні інститути, такі як Світовий банк, МВФ і ОЕСР регулярно оприлюднюють аналітичні висновки та поради щодо необхідності відкриття економіки держави, яке породжує передбачувані та позитивні наслідки для економічного зростання. У доповіді ОЕСР вказано, що більш відкриті і орієнтовані на зовнішні ринки економіки поетапно прямують до розвинутих держав швидшими темпами, аніж країни з обмеженою торгівлею та несприятливим інвестиційним середовищем.

Згідно досліджень МВФ, політика зовнішньої торгівлі є одним із найважливіших факторів, що сприяють економічному зростанню та конвергенції в країнах, що розвиваються [1].

Ця точка зору широко поширена і серед науковців. Емпіричні дослідження взаємозв'язку експорту та економічного зростання набули популярності серед вчених міжнародної економіки з моменту введення аксіоми, «експорт призводить до економічного зростання», Ц. Кайндлбергером [2].

А. Кругер [3], наголошує на емпіричних доказах значного позитивного впливу саме розвитку торгівлі та чіткої експортно-орієнтованої стратегії на економічне зростання.

Таким чином, метою дослідження є аналіз світових тенденцій експортно-орієнтованих стратегій як основи формування державної торговельної політики для економічного зростання.

Для захисту своїх інтересів кожен суб'єкт міжнародної торгівлі намагається реалізувати певний механізм дій, тобто вести певну політику в даній сфері.

Відповідно, якщо ряд виконуваних дій у сфері торговельних відносин спрямований на внутрішній ринок, то мова йтиме про внутрішню торговельну політику, а якщо у сфері міжнародної торгівлі, то тут найдоцільніше було б виокремити два різновиди політики [4]: зовнішньоторговельна політика (цілеспрямований вплив держави на торговельні відносини з іншими країнами);

та міжнародна торговельна політика (добровільна координація країнами своїх зовнішньоторговельних

політик в рамках міжнародних угод, об'єднань та координуючих інституцій.

Зовнішньоторговельну політику розглядаємо як політичний процес дій суб'єктів зовнішньоекономічних відносин. В такому контексті торговельна політика є зовнішньополітичною стратегією суб'єктів в процесі реалізації їх зовнішньоекономічних інтересів.

З правової точки зору під зовнішньоторговельною політикою розуміють форму політичної організації публічної матеріальної можливості та спроможності соціального суб'єкта формувати й реалізовувати його зовнішньоекономічні інтереси та цілі у сфері міжнародних відносин [4].

Вирізняють два основних види зовнішньоторговельної політики: вільну торгівлю (лібералізаційна, фритредерство) та протекціонізм (рис.1.).

Рис. 1. Види зовнішніх торговельних відносин (розроблено автором)

Вільна торгівля являє собою політику мінімального втручання держави у зовнішньоторговельні зв'язки. Тобто, зовнішня торгівля розвивається на основі дії ринкових механізмів: цін, попиту, пропозиції, конкуренції. Відповідно, при застосуванні протекціоністської політики існує певний рівень втручання держави, яка і координує торговельну політику.

Активна міжнародна торговельна політика держави проявляється у відкритості та співпраці з іншими країнами, участь в торговельних об'єднаннях, укладання торговельних угод, а пасивна у закритості держави до торговельної співпраці.

Регулювання експорту на національному рівні відбувається у межах методів, форм та інструментів торговельної політики. Відповідно до таких її ознак, як рівень та кількість обмежень і характер взаємодії з іншими торговельними політиками ідентифіковано такі національні моделі регулювання експорту [5]: активно-лібералізаційна (АЛ), активно-протекціоністська (АП), пасивно-лібералізаційна (ПЛ) і пасивно-протекціоністська (ПП) (рис.2).

Рис. 2. Моделі регулювання експорту (розроблено автором)

На основі світового досвіду зазначимо, що в сучасному регулятивному середовищі конкурентними є активно-лібералізаційна та активно-протекціоністська моделі (рис.3).

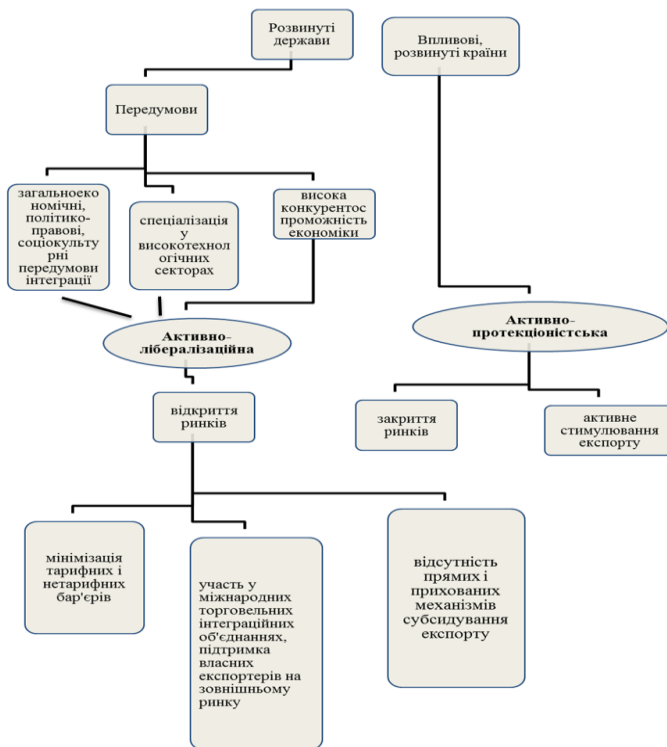
Активно-протекціоністська модель передбачає спрямованість внутрішньо-регуляторної і зовнішньої політики на закриття ринків різноманітними бар'єрами із одночасним активним стимулюванням експорту.

Реалізація активно-лібералізаційної моделі (відкриття внутрішніх ринків шляхом мінімізації тарифних і нетарифних бар'єрів торгівлі, відсутність прямих і прихованих механізмів субсидування експорту, участь в міжнародних торговельних інтеграційних об'єднаннях, активна підтримка власних експортерів на зовнішніх ринках, тощо) потребує певних передумов, а саме: високої конкурентоспроможності національної економіки; спеціалізації країни у високотехнологічних наукоємних галузях; наявності загальноекономічних, політико-правових, інфраструктурних та соціально-культурних передумов інтеграції в світове господарство або вже існуюча достатня інтегрованість.

При переважанні протекціонізму на внутрішньому ринку, на зовнішніх ринках державою можуть використовуватись ліберальні підходи. Ця модель торговельної політики ефективно використовується переважно країнами з самодостатніми економіками, здатними активно впливати на торговельні політики інших країн, для прикладу США, Китай та деякі розвинуті держави ЄС.

На сьогоднішня вільна конкуренція скоріше є винятком, ніж правилом, а особливо в умовах глобалізації та зростаючої ролі ТНК. До того ж, країни відрізняються: а) за рівнем економічного

розвитку; б) залежності від міжнародної торгівлі; в) можливості впливу на світову кон'юнктуру ринку тощо.

Рис. 3. Сучасні конкурентні моделі торговельної політики (розроблено автором)

Доступ на внутрішній національний і на зарубіжні ринки регулюється за допомогою інструментів торговельної політики (економічні, правові, адміністративні та політичні заходи і методи). Ці інструменти найчастіше застосовуються на основі національного законодавства та імплементованих міжнародно-правових актів, які передбачають зобов'язання з боку окремих країн, що приймають їх для свого використання.

Національна торговельна політика може бути як дієвим важелем підвищення конкурентоспроможності експорту, так і системним бар'єром для ефективної експортної діяльності. З огляду на це, принципами розробки національної торговельної політики є: сприяння національним економічним інтересам (загальнодержавними і бізнесовими) та тенденціям розвитку міжнародної торгівлі; врахування соціально-економічних особливостей розвитку національної економіки; інноваційна та науково-технологічна спрямованість. При цьому важливо уникати зовнішніх впливів ідеологічного характеру, нейтралізуючи внутрішні механізми «іноземної заангажованості».

Вдосконалення методичних засад торговельної політики передбачає виокремлення ключових чинників впливу на її формування:

- політико-правових: внутрішніх (пріоритети національної безпеки, політико-ідеологічна орієнтація, участь у інтеграційних об'єднаннях та міжнародних

організаціях, рівень політичної і економічної самодостатності, формування національного законодавства та рівень його міжнародної гармонізації);

зовнішніх (пріоритет глобальної безпеки розвитку, геополітичне становище – «центри» впливу, стратегія міжнародних організацій, особливості зовнішніх політик країн та їх об'єднань, міжнародно - уніфіковані регулятивні принципи, правила, норми);

- економічних:

внутрішніх (стан і динаміка національного економічного розвитку, внутрішній попит та стан платіжного балансу, національний експортний потенціал, рівень міжнародної конкурентоспроможності товарів, фірм, галузей);

зовнішніх (стан і динаміка розвитку світової економіки, географія і структура світового експорту/імпорту, рівень конкуренції на міжнародних ринках, тенденції науково-технологічного розвитку).

Окрім торговельної політики, експорт опосередковано чи навіть безпосередньо регулюється іншими політиками, у першу чергу: конкурентною, інвестиційною та інноваційною. Так, розвиток конкурентного середовища, державне регулювання іноземного інвестування в експортно-орієнтовані сектори промисловості, експортні вимоги до підприємств з іноземними інвестиціями чи розробка інноваційних програм мають прямий вплив на конкурентоспроможність експорту, а необґрунтована політика валютного курсу здатна нанівець звести його мотивацію.

На основі досвіду країн Тріади (США, Японії, ЄС), нових світових лідерів (Китаю, «Азійських тигрів») та транзитивних економік (Польщі, Росії) можна виявити активне використання політико-дипломатичних, інформаційно-аналітичних та фінансово-економічних інструментів підтримки/стимулювання експорту, що мало значний вплив на підвищення його конкурентоспроможності [6]. При цьому фінансово-економічні інструменти стимулювання та інструменти інформаційно-аналітичної підтримки спрямовувались переважно на підвищення ефективності, якості/інноваційності та усталеності експорту, а політико-дипломатична підтримка сприяла як усталеності, так і добросовісності конкуренції. Створення умов для концентрації експортування певним чином суперечило критерію добросовісності конкуренції, однак сприяло досягненню трьох інших критеріїв конкурентоспроможності.

Політика стимулювання експорту, як правило, є фазою торгової політики в певних соціально-економічних і політичних умовах, що здійснюється на різних стадіях індустріалізації. Відповідно до світового досвіду можна виділити ліберальну та протекціоністську модель державної політики (табл.1.).

Будь який вид торговельної політики не породжує автоматично зростання продуктивності виробництва та інноваторства. Звичайно, протекціоністська політика, захищаючи власного виробника сприяє зростанню його доходу та функціонуванню на ринку. Лібералізаційна політика також не сприяє розвитку

продуктивності, а лише дає поштовх внаслідок появи значної конкуренції. Більше того, варто зазначити, що лише ті сектори, які до виходу на світовий ринок спромоглися на виробництво конкурентоспроможної продукції можуть «вижити» та вже розвиватись на зовнішньому ринку. Лібералізація є ефективною в тому випадку, якщо фірми із своїм рівнем продукції, капіталу є конкурентоспроможні на світовому ринку, в іншому випадку це призведе до «за давлення» конкретного вітчизняного сектору.

Таблиця 1

**Моделі державної торговельної політики в світі
(сформовано автором)**

Ліберальна		Протекціоністська
інтеграція країни у світовий економічний простір; фінансування на основі конкуренції; використання стандартизованих ринкових продуктів підтримки експортерів; відсутність торговельних бар'єрів		політика імпортозаміщення; державна підтримка національних виробників у їх виході на міжнародні ринки, директивне планування, наявність координуючої структури, контроль і стимулювання експорту; придбання технологій (реінжиніринг)
ЄС, Великобританія, США		країни, що розвиваються
Європейська	Американська	Азійська
кредитування приватного сектору	пряме державне фінансування через експортно-кредитні агентства	експортні субсидії, валютний контроль

Сучасна світова система зовнішньоекономічних відносин в рамках інтеграційних процесів передбачає ліберальну модель, а держави, що використовують радикальну пасивну протекціоністську політику опиняються в торговельній ізоляції.

Економісти різних теорій та гіпотез міжнародної торгівлі сперечаються стосовно інструментів та типів торговельної політики, проведення якої є доцільним на шляху до економічного розвитку. Більшість таки приходять до консенсусу щодо важливості вільної торгівлі. Навіть у випадку, якщо внаслідок запровадження торговельної політики фритредерства, економіка зазнала невдач, економісти виправдовують це як краще із двох можливих альтернатив. Незважаючи на значні переваги лібералізації торгівлі, це перш за все політика уряду. Історично, запровадження вільної торгівлі було пов'язане із кардинальними змінами політичних режимів держави, або навіть як крок для подолання економічної кризи.

Індустріальні держави відкривали свої ринки протягом 30-ти років з кінця другої світової війни. Проте політика протекціонізму є і надалі популярною. Сьогодні ці країни відчувши результати проведення імпорто-заміщуючої політики та тиску зовнішніх кредиторів реформують свої торговельні політики в бік лібералізації.

Близько 40 країн, що розвиваються на сьогодні отримали позики Світового Банку з 1980 року, та зобов'язались сприяти лібералізації. Ці реформи зокрема включають спрощення торговельного контролю, зменшення кількості та величини торговельних бар'єрів і відсоткових ставок.

Існує дискусія стосовно доцільності застосування часткової протекціоністської політики. Це проявляється у потребі уряду держави в експортному доході, особливо в країнах, що розвиваються. Також часто існує нерозуміння урядом країни та споживачами переваг вільної торгівлі або ж причиною є можливе надання пріоритетності «національній незалежності». Ці та інші аргументи наведено в праці Болдвіна, Баваті, Алесіна і Доллара [7].

Внаслідок впровадження експортно-орієнтованої політики відбувається вихід конкурентних секторів промисловості держави на світовий ринок, проте за світовими цінами. Також це сприяє появі нових експортних секторів промисловості. Реформування промисловості також впливатиме і на ті сектори, які до того існували на вітчизняному ринку та були неконкурентоспроможними, в такому разі вони будуть витіснені.

До лібералізації торгівлі держава не може бути впевненою у всіх виграшах чи програшах від неї. Розвинуті країни із сильнішими економіками легше йдуть на реформування, на противагу, країн, що розвиваються. Важливим в цьому контексті є і думка електорату, інформаційна політика держави. Дені Родріком [8] проведено дослідження стосовно лібералізаційної політики в Кореї, Чилі та Туреччині. Відповідно до результатів, радикальна торговельна політика проведена в авторитарному режимі була сприятливою, та стала популярною, не зважаючи на значний спротив населення.

Існують наукові погляди, що політика фритредерства автоматично веде до зростання продуктивності виробництва та інновації у зв'язку із появою конкурентного середовища, що спонукає виробників розвиватись. У випадку капіталоорієнтованого виробництва, лібералізація призводить до зменшення ціни на капітальних витрат, що веде до превалювання ціни над собівартістю та може спричинити скорочення виробництва і значні втрати.

Тому варто, в першу чергу, перед проведенням лібералізаційної політики, відкриттям ринку, проаналізувати можливі сектори промисловості, як експортні, так і імпорتنі; визначити конкурентні сектори конкретної держави, які би існували та розвивались на світовому ринку, зважаючи на собівартість продукції в державі та світі; проаналізувати імпорتنі сектори, які спричинять конкуренцію на внутрішньому ринку; визначити чи ці імпорتنі сектори не витіснять вітчизняного виробника. На основі проведених досліджень доцільно зосередити увагу на структурній перебудові вітчизняної промисловості, що дозволить вітчизняним секторам конкурентно вийти на світовий ринок.

Лібералізаційна політика є важливою та ефективною як для розвинутих, так і для країн, що розвиваються. При виході на світовий ринок «готова» країна має можливість розвиватись і конкурувати.

Такий тип політики є імпульсом для країн, що розвиваються, і проявляється у стимулюванні структуризації власної промисловості та для подальшого її запровадження.

Таким чином, державам варто зосередитись на дослідженні власних конкурентних можливостей, розвитку експортних секторів промисловості, реструктуризації, та поступового застосування експортно-орієнтованої політики, відкриття власних ринків для міжнародної конкуренції, що стимулюватиме економічне зростання в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. *International Financial Statistics. Yearbook. IMF.: Washington. – 2000. – 1068 p.*
2. *Kindleberger C. Foreign Trade and the National Economy / C. Kindleberger - New Heaven: Yale University Press, 1962. – 21 p.*
3. *Krueger A. Why Trade Liberalization is Good for Growth / A. Krueger - The Economic Journal, 108 - 1998. – p. 1513-1522.*
4. *Білорус О.Г. Глобальні трансформації торгівлі: [монографія] / Білорус О.Г., Власов В.І. - Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАНУ, ННЦ «Інститут аграрної економіки». – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 226 с.*
5. *Гелд Д. Глобальні трансформації. Політика, економіка, культура / Гелд Д., МакГрю Е., Голдблатт Д., Пепратон Дж. - Пер. з англ. – К.: Фенікс, 2003. – 584 с.*
6. *Trangavelu S. Is there an export or imported productivity growth in rapidly developing Asian countries? A multivariate VAR analysis / S. Trangavelu, G. Rajaguru - Applied Economics, 36(10) - 2004.*
7. *Dollar D. Outward-Oriented Developing Economies Really Do Grow More Rapidly: Evidence from 95 LDCs, 1976-85 / D. Dollar - Economic Development and Cultural Change, 1992. – 544 p.*
8. *Rodrik D. Closing the productivity gap: Does trade liberalization really help? / D. Rodrik - Oxford: Clarendon Press. - 1992.*

References

1. *International Financial Statistics. (2000). Yearbook. IMF: Washington.*
2. *Kindleberger, C. (1962). Foreign Trade and the National Economy. New Heaven: Yale University Press, 21 p.*
3. *Krueger, A. (1998). Why Trade Liberalization is Good for Growth. The Economic Journal, 108, p. 1513-1522.*
4. *Bilorus, O. (2008). Global'ni transformacii torgivli: [Global trade transformations]. Kyiv: NNC ІАЕ. [in Ukrainian].*
5. *Geld, D. (2003). Global'ni transformacii. Politika, ekonomika, kul'tura : [Global transformations: politics, economics, culture]. Kyiv: Feniks. [in Ukrainian].*
6. *Trangavelu, S. (2004). Is there an export or imported productivity growth in rapidly developing Asian countries? A multivariate VAR analysis. Applied Economics, 36(10).*
7. *Dollar, D. (1992). Outward-oriented developing economies really do grow more rapidly: Evidence from 95 LDCs, 1976-1985. Economic Development and Cultural Change 40, 544 p.*
8. *Rodrik, D. (1992). Closing the productivity gap: Does trade liberalization really help? Oxford: Clarendon Press.*